

crkva u svijetu

godina X • broj 3 • split • 1975

OSPORAVANJE U CRKVI

Živan Bezić

U vremenu kad je riječ »revolucija« postala parolom dana te kad je službeno propovijedaju i propagiraju brojni pokreti, stranke, pa i same države, nije čudo da se je rodila i kontestacija. U ovo naše nasilno i anarhističko doba, u kojem se širi individualni i skupni teror, kad je političko i oružano nasilje podignuto na pijedestal »oslobodilačke religije«, moralo se je pojaviti i osporavanje svih ustaljenih vrednota.

Pošto je mit revolucije prodro i u samu kršćansku teologiju, pa čak i u neke krugove katoličkog episkopata, sazrelo je vrijeme da se kontestacija pojavi i u crkvenoj »bazi«. Religiozno naglašeni i evanđeosko obojeni revolucionarni pathos uvukao se napokon i u samu liturgiju. Pošto je fenomen kontestacije postao (najprije) svjetska i svjetovna pojava, morao je postati i crkvenom pojavom. Osporavanje je danas »signum temporis« i u teološkom smislu.

Stoga je red da se s tom pojavom otvoreno suočimo i da se zapitamo što je to kontestacija, kako je i zašto pustila korijenje u Crkvi, te da razmislimo koje je njezino značenje za katoličku vjeru.

Što je kontestacija?¹

Ta se riječ ne može naći ni u starim ni u novim enciklopedijama. Rodila se tek nedavno, te je upravo počela ulaziti u najnovije rječnike (npr. Klaićev). Najprije se čula u romanskim zemljama (Italija i Francuska), pa joj etimolozi traže korijen u latinskoj riječi »testis« (svjedok). Kako

¹ G. Bianchi, *L'Italia nel dissenso*, Ed. Queriniana, Brescia 1968; N. F. Cantor, *The age of protest*, New York 1969; T. Roszak, *The making of a counter-culture*, New York 1969.

glagol »con-testari« označuje pozivanje svjedoka i njihovo suočenje na sudu, prvo bi značenje riječi kontestacija bilo — svjedočenje za neku Istinu ili osobu.

No pošto se obe zavađene stranke pozivaju na suprotna svjedočanstva, kontestacija je također i suprotstavljanje iskaza, spor oko nečega, prepirka, prijemor, poricanje i pobijanje tuđeg stanovišta. Možda bismo je mogli najbolje prevesti s našom riječi osporavanje ili oporba, opiranje, protivljenje nečemu ili nekome. Kontestirati znači osporavati nekome neko pravo ili neke zahtjeve.

U mnogo slučajeva osporavanje postaje svrhom samom sebi, načelnim buntom, protestom iz principa, revoltom zbog revolta i kultiviranom oporbom (stoga bi se termin kontestacija mogao izvući i iz talijanske riječi »testa« s njezinim izvedenicama: Testaccia: tvrda glava, testardagine: tvrdoglavost, testardo: tvrdoglavac!). No isti Talijani imaju za pripadnike osporavačkog pokreta i naziv »dissidenti« (odmetnici), Nizozemci »provos« (od provocirati), a Amerikanci »drop-outs« (ispali, otpadnici, misli se: iz društva). I doista, osporavatelji su pomalo sve to skupa. Kontestacija doduše nije revolucija, jer ne kida radikalno s društvom niti s postojećim poretkom, ali jest revolt, pobuna i otvoreno negodovanje. Nije anarhija, jer ipak priznaje potrebu nekoga poretka, ali je anarhoidna i suprotna svakom »sistemu«, osobito ako je represivan i auktoritaran. No ona nije samo neka bezazlena kritika ili verbalna opozicija vladajućim strukturama, već prava oporba, aktivni i kolektivni neposluš. Njezin glavni nišan jesu — postojeće institucije, nazadne i trule, kako kažu kontestatori.

Osporavateljski pokret je posebna vrsta opozicije. Glavna mu je značajka da ne poštuje »pravila igre« društva u kojemu živi i djeluje. Više je alegalan nego ilegalan. Sam se je stavio u stanje izopćenja, prešao u neku vrstu društvene secesije, sišao je u »podzemlje«. I tu se osjeća najbolje, zadovoljan u svome narcisoidnom zatočenju. Premda je anti-auktoritativan, svoje oponiranje zove »critical loyalty«. Iako je u načelima progresivan i liberalan, članovi mu prakticiraju neku vrstu asketizma.

Kako je nastao kontestatorski pokret?

Naš sociolog Jakov Jukić ovako opisuje njegovu genezu: »Protiv ove struje novca, egoizma, represije, tehnokracije, duhovnog totalitarizma i ludosti potrošnje ustaje jedna druga i sasvim različita životna struja, koja neće ništa manje karakterizirati budući postindustrijski svijet od one prve. Živjet će i rasti skupa, kao braća neprijatelji. Ta se druga tendencija stvara na suprotnom kraju istog svijeta, izlazi iz ekstrema, kao mladenački bunt i žučna kontestacija. Oblači se u siromaštvo, harangira sigurnost, provocira laž, razotkriva društvenu hipokriziju, traži pravdu, prezire udobnost. Ustaje protiv rata i besmislene smrti, nijeće institucije i moć struktura, pritisak i bogastvo. Svi će tradicionalni statički modeli — red, poredak, običaji, auktoritet, vojska, Crkva, sudstvo, država — biti stavljeni u pitanje i poljuljani u krizi. Konflikt će postati najautentičniji obrazac napretka. U svojem drugom razdoblju ta kontestatorska tenden-

cija se učvršćuje, prelazi iz anarhije u zahtjev, iz mržnje u brigu, iz osobnog nezadovoljstva u povijesni pokret«.²

Kontestacija se pojavila najprije u tzv. »bazi« (i Krist je niknuo u bazi, kako to tvrdi poznati marxist R. Garaudy³) među zapostavljenima, izvlašćenima i nezadovoljnim. Niknula je na gradskome tlu, gdje socijalne nepravde i društvene suprotnosti upadaju najviše u oči. Glavni su joj nosioci mladi, koji su najviše skloni buntovnosti i još se nisu korumpirali u raznim kompromisima što ih život sobom nosi. Najveću podršku kontestatori dobivaju iz intelektualnih krugova koji djeluju u višim školama i redakcijama pojedinih listova i časopisa. Oni su više-manje ideolozi svih osporavateljskih i revolucionarnih pokreta.

Prave korijene osporavanja moramo potražiti u općoj kriznoj situaciji i objektivnim uvjetima suvremenog društva, u njegovim krutim (i često okrutnim) strukturama, koje dave osobnost pojedinaca i nanose nepravde slabijima. Tko se može miriti s anomalijama našega plutokratskog, tehokratskog, klasnog, potrošačkog društva? Zar možemo odobriti ratove, paktove, blokove, podjelu vlasti, moći i novca, što rađaju proljevanjem krvi, gladom, nemirima, diktaturama, iskorištavanjem neukih i zaostalih, rasnim diskriminacijama, upropaštavanjem prirode i općom nestabilnošću u svijetu? Zbog toga u genuzu osporavanja ulazi i subjektivni elemenat — opće nezadovoljstvo s postojećim stanjem, osobito kod intelektualaca i mladeži.

Uz mladenački revolt (sjetimo se samo studentskih nemira u SAD, Berlinu, Parizu i drugdje u godini 1968!) kontestaciji doprinose i neki drugi čimbenici psihološkog reda: osjećaj nesigurnosti i straha, potreba sigurnosti i zajedništva, žudnja za slobodom, nužnost zajedničke akcije, opća politizacija mladeži, nepovjerenje prema vlastodršcima, težnja za promjenama, nestrpljivost u čekanju, pomutnja u vrednovanju, skepticizam i agnosticizam u mišljenju.

Prof. Moreno misli da je našao pravi uzrok kontestaciji u nesvjesnim slojevima ljudske psihe, u nekom »archetipo della trasformazione«, kako on kaže u jungovskom žargonu.⁴

S religiozne strane povode osporavanju možemo naći u »novoj« teologiji i »otvorenim« stavovima II. vatikanskog sabora, u isticanju pojma Crkve kao Naroda Božjeg, u laiciziranju crkvenog djelovanja, u općoj vjerskoj krizi, u gubitku auktoriteta crkvenog učiteljstva, u »demitizaciji« svega nadnaravnoga te pojačanoj sekularizaciji što je zahvatila vjerničke mase. Posebno su na stvaranje oporbenog mentaliteta utjecale mnoge male skupine što niču širom Crkve, liturgijski experimenti, grupne mise, široka upotreba Biblije, »profetizam« pojedinaca i skupina, kriza Katoličke akcije, filomarxizam u crkvenim redovima, socijalističke ideje i, last but not least, potreba spontanog i osobnog izražavanja vjerskih osjećaja.

² J. Jukić, *Religija u modernom industrijskom društvu*, Split 1973, 319.

³ *Concilium* (njem. izd.), br. 4, g. 1975, str. 250.

⁴ M. Moreno, *Psicodinamica della contestazione*, ERI, Torino 1969.

Ideje vodilje mladih oporbenjaka nisu uvijek jasne ni kod svih iste. Ipak se dadu svesti uglavnom na slijedeće parole: demokratizacija društva i rušenje »establishmenta«, humanizacija svih odnosa, solidarnost s »izopćenima« i porobljenima, bratstvo a ne paternalizam, emancipacija i sloboda za sve, socijalni angažman, revolucionarnost i kritičnost, stavljanje svega u pitanje (alles in Frage stellen), politizacija vjere, profetizam, revalorizacija karizme, isticanje evanđelja pred tradicijom, ekumenizam a ne konfesionalizam, pluralizam umjesto dogmatizma, aggiornamento vremenu i svijetu, ortopraxa prije ortodoxije, horizontala važnija od vertikale i slične misli. U tom šarenilu ideja i parola nema preciznog programa niti se dadu naslutiti zaokruženi ciljevi rada. Možda bi se sve te lozinke mogle svesti na jednu jedinu: »Nichts vom oben!« (ništa odozgo).

Među kontestatorima u raznim krajevima svijeta, pa ni u istim zemljama, nema doktrinarnog ni operativnog jedinstva. Uza sve nastojanje (npr. u Francuskoj Concertation) do sada još nisu uspjeli stvoriti neke centralne organe pokreta ili organiziranu suradnju. Nijedna od kontestatorskih struja ne uspijeva nametnuti ostalima svoja shvaćanja. To je sasvim u skladu s njihovim osporavanjem svakoga i svačega.

Prema uobičajenom protestatorskom načelu »ne daj protivniku nikada do riječi«, redovito se ne pušta do riječi ni vlastiti sugovornik. Tako dolazi do oporbe same oporbe.

Osporavanje u Crkvi

Već smo spomenuli činjenicu da je osporavanje prešlo pragove svetišta te prodrlo i u samu Crkvu. Od jednog do drugog kraja ekumene odjekuju razni protesti, u raznim oblicima i s raznim prizvucima. Ali odjekuju. I to ne samo oporno nego i uporno.⁵

Mnogi zagovornici osporavanja su se čak sjetili da je kontestacija zapravo uvijek u Crkvi postojala. Otkrili su je još u Starom zavjetu (Abraham, Mojsije, Job, Jona). Pronašli su da je čitavo Evanđelje u stvari temeljna oporba staroj židovskoj religiji, ondašnjem i sadašnjem društvu.⁶ U Apokalipsi (22, 18) su otkrili i samu riječ doslovce: contestor, martyrō egō... premda ona nema veze s današnjim značenjem.

Kad su neki mogli Krista proglasiti revolucionerom, zašto ga drugi ne bi smjeli nazvati i kontestatorom? Isus je svojim vladanjem i svojom naukom protestirao protiv robovlasničkog sustava (jednakost pred Bogom, izbor ribara za apostole), protiv hramskih struktura (goni trgovce iz

⁵ I. Giordani, *La Chiesa della contestazione*, Città Nuova, Roma 1970; J. Marny, *L'Eglise contestée*, Centurion, Paris 1968; V. Morero, *Il cristiano nella contestazione*, Massimo, Milano 1969; AA. VV., *La Contestazione continua*, Città Nuova, Roma 1970; AA. VV., *Le due Chiese*, Ed. Mondadori, Milano 1969; AA. VV., *L'altra Chiesa*, Ed. Mondadori, Milano 1970; M. Boyd, *La Chiesa sotterranea*; Jaca Book, Milano 1968; V. Merinos, *Dossier sulla contestazione nella Chiesa*, Gribaudi, Torino 1969; M. Useros, *Cristianos en comunidad*, Sigueme, Salamanca 1970; T. Tange, *Analyse psychologique de l'Eglise*, Fleurus, Paris 1970; H. Hepp, *Neue Gemeindemodelle*, Herder, Wien 1971.

⁶ G. Maffei, *Contestazione del Vangelo*, Ancora, Milano 1969.

hrama), protiv gerontokracije (preferira djecu), protiv vjerskog formalizma (subota, pranje ruku) i farizejskog morala (prijatelj grješnika i carinika) itd.

Pristalice suprotstavljanja u Crkvi ističu da su i apostoli kontestirali. Tako npr. Pavao svom starješini Petru (Galać. 2, 11 — 14: »in faciem ei restiti«). Iznose neke primjere iz crkvene povijesti: sv. Ciprijan, sv. braća Ćiril i Metod, Bartholomeus Las Casas, A. Rosmini (Le cinque piaghe) itd. Prema tome i osporavanje enciklike *Humanae vitae* bilo bi u skladu s razvojem crkvene povijesti.

Poslije Koncila se među svećenstvom širi osporavateljski duh. Mnogi svećenici otkazuju posluš hijerarhiji ne samo pojedince (braća Berrigan, don Mazzi, Franzoni, de Nantes, Besnard, Illich, H. McCabe i dr.) nego i korporativno. Osnivaju naime i kontestatorska udruženja među svećenicima: *Echanges et Dialogues* (Francuska), *Septuagint* (Holandija), *Movimento 7 Novembre* (Italija), *SOG* (Njemačka), *Exodus* (Belgija) itd. Među prezbiterima koji su napustili svoj stalež ima ih velik broj što su to učinili iz protesta i nezadovoljstva. Postoje i određeni slojevi unutar kleričkog i redovničkog staleža što oponiraju na svoj način.⁷

Poznato je da su među crkvenim kontestatorima najglasniji teolozi. Neki od njih se više uopće ne obaziru na argumentum ex auctoritate ili ex traditione. Obično ih se naziva pristašama nove teologije. Okupljaju se oko internacionalne teološke revije *Concilium*, što izlazi na više jezika. U Sloveniji je nagovijestio kontestatorski kurs isusovac Vladimir Truhlar (da se ne bi jednog dana napisalo: »Tu počiva v miru slovenski katolicizem!«).⁸ U kolo osporavatelja ulaze većinom mlađi teolozi, ali ima i starijih.⁹ Poznatiji slučajevi su: Davis, Halbfas, Illich, Pfürtner, Curran, Greinacher, Alegria, Gutierrez i dr. U posljednje vrijeme je na sceni Hans Küng. Na ispade nekih profesora teologije tuži se i — sve prije nego nazadni — teolog Henri de Lubac.¹⁰

Ono što najviše iznenađuje jest da su u kontestatorske vode zaplovili i sami nosioci hijerarhijske vlasti u Crkvi, neki biskupi. Istina, poneki kontestiraju samo na socijalnom planu (Cámara) ili u odnosu na crkvenu politiku Vatikana (kard. Slyphi), no drugi traže i strukturalne promjene u Crkvi (kard. Suenens, Alfrink) ili čak i preispitivanje određenih teoloških pozicija (Baldassari, Colombo, Riobé, Reuss). Nije čudo da se našlo biskupa koji kontestiraju u suprotnom pravcu, tj. u tradicionalističkom, kao na primjer penzionirani francuski biskup Lefébvre sa svojim sjemeništem u Švicarskoj (Ecône).¹¹

⁷ S. Riva, *La contestazione nella catechesi*, La Scuola, Brescia 1971. Kard. Marty je nedavno morao javno kritizirati neke franc. katehete. Ustao im je na obranu biskup Riobé (Inf. Cath. Int. 479/75, 2. V. 1975, str. 26; 480/75, 15. V. 1975, str. 8).

⁸ Vl. Truhlar, *Katolicizem v poglobitvenom procesu*, Mohorjova Dr., Maribor 1971.

⁹ B. Häring, *Theologie im Protest*, Müller V., Salzburg 1970. Prevedeno na engleski i talijanski.

¹⁰ *Theology Digest*, br. 4, g. 1969, str. 317.

¹¹ U svibnju ove god. biskup Mamie je ukinuo dozvolu za rad sjemeništa u Ecôneu (AKSA, 20, 1975, od 23. V. 1975).

Isto tako iznenađuje da se veliki broj kontestatora nalazi i među redovnicima. U nekim krajevima su u tome pretekli svjetovni kler. Mnogi su nezadovoljni i svojim redovničkim obavezama, traže nove načine zajedničkog života. Ima redova u kojima je, izgleda, veći dio u osporavateljskom taboru (npr. dominikanci: Lorscheid-Bewegung), a u drugima samo djelomično (npr. isusovci, franjevci, kod nas u Hercegovini). Ako imaju pravo da se bune redovnici, zato ne bi i redovnice? I među njima jača pokret emancipacije. U tome prednjače redovnice u SAD, gdje ih je velik broj otpao iz njihovih družbi.

A kad se pravo opiranja prizna redovnicama, zašto ne bi protestirao i obični ženski narod, koji je uostalom jednako tako narod Božji? Naprednije među njima otkrivaju na svakom koraku diskriminaciju prema ženama; neke priželjkuju, a neke otvoreno traže sudjelovanje u svim crkvenim službama (R. Reuther, M. Daly, E. Gibson). U svom nestrpljenju jedna švicarska katolikinja je napisala knjigu s naslovom *Wir schweigen nicht mehr* (Mi nećemo više šutjeti. Po naslovu bi izgledalo kao da žene inače znadu šutjeti!).

Ako protestira muško i žensko, staro i zrelo, zašto onda ne bi i mladi? Ta barem njima svatko priznaje pravo na pobunu!¹² Istina ne baš svatko (kao npr. poznati književnik Eugen Ionesco),¹³ ali ipak većina. No, i ne pitajući starije, mladi su preuzeli zastavu kontestacije u svoje mlade ruke i kreću naprijed ne osvrćući se na svoje stare učitelje (Marcuse).

Val vjerskog osporavanja, čini se, zahvatio je i čitave narode. To se najbolje opaža u zemljama Latinske Amerike. U posljednje vrijeme se opaža i u katoličkoj Africi (afrikanizacija Crkve). U Evropi su na čelu oporbe Švicarci i Holandani. Slučaj Nizozemske nam je već svima dobro poznat: vjerska previranja, Novi holand. ketekizam, Holandski past. koncil, pokret Sjaloorn, Septuagint itd. Danas je njihova kontestacija poprimila više resignirani nego borbeni oblik. Bilo je pokušaja da se osporavanje utvrdi i na međunarodnoj razini (sastanci u Churu 1969, Rimu 1969, Amsterdamu 1970).

Naravno da kontestacija nije ograničena samo na Katoličku crkvu. Raširena je u svim kršćanskim konfesijama. Poznato je da među protestantima ima i najviše protestatora. Manje je poznato da ih ima prilično i među pravoslavnima (Grečko, Solženjicin, Krasnov i dr.).

Oni koji najviše reklamiraju pojavu osporavanja jesu novinari i sredstva javnog priopćavanja. To leži u naravi njihova posla, koji traži javnost i izložen je trajnoj napasti senzacionalizma. Poznato je da na strani kontestacije stoje neki katolički listovi, kao npr. *Tegenspraak* (kontestacija, na holandskom), *Imprimatur*, *Publik-Forum*, *SOG-Papier* (Njemačka), *Orientierung* (Švicarska), *Témoignage chrétien*, *La vie nouvelle* (Fran-

¹² J. Joussellin, *La protesta dei giovani*, Borla, Torino 1970; J. Zlégler, *Sociologie et contestation*, Gallimard, Paris 1969.

¹³ Na pitanje novinara zašto se odnosi kritički prema protestu mlade generacije, Ionesco odgovara: »Bunt tatinih sinova stran je mojoj filozofiji. Zato ga i ne odobravam, niti ozbiljno shvaćam. Zapravo, ne shvaćam ga uopće« (*Slobodna Dalmacija*, 17. V. 1973).

cuska), *COM-Tempi nuovi* (Italija), *Neues Forum* (Austrija), *National Catholic Reporter*, *Commonweal* (USA) itd.

Kako izgleda crkvena kontestacija u svom vanjskom obliku?

Po svom obliku kontestacija je spontana i organizirana. Spontano osporavanje nastaje neočekivano, u nepredviđenim situacijama, potaknuto nekim značajnim događajem ili represivnim odlukama vlasti. Bukne samo od sebe, bez posebne pripreme ili agitacije. Skupina vjernika (katakada predvođena svećenicima ili redovnicima) provali u crkvu ili neku vijećnicu, demonstrira, prosvjeduje, izaziva, dijeli letke, izvikuje parole, sjedi na vratima crkve ili na ulicama, traži audijenciju kod biskupa, piše mu javna pisma ili ga poziva na »dijalog«. Sve te pojave mogu biti sporadične i kratka vijeka, ali postoje i stalni, dugotrajni oblici spontane kontestacije, kao što je npr. pokret hippyja.

Organizirano osporavanje je uvijek smišljeno, pripremljeno, programirano i dugotrajno. Naravno, ima i organiziranih časovitih akcija (okupacija katedrala, održavanje povorki, anti-skupštine, »političke« molitve, Marcia su Roma 1970. i 1971., tiskanje brošura i novina, ispadi za vrijeme bogoslužja, izazivanje na zborovima i slične stvari). No kontestatori znadu pronaći i trajne organizirane oblike suprotstavljanja, koji se onda zovu Protestgruppen, Solidaritätsgruppen, Projektgruppen, Randgruppen, Aktionskreise, Kritische Gemeinde, comunità di base, groupes spontanés, pressure groupe i sl. U SAD postoji čitav pokret malih vjerskih zajednica što su otišle u podzemlje (underground church). Neke su se tako otuđile od katoličkog jedinstva, da se mogu smatrati sektama.

S obzirom na sadržaj njihova osporavanja neke grupe se zanimaju za čisto vjerska i crkvena pitanja, ali one su u manjini. Neke se više zanimaju za kućno bogoslužje i liturgijsko experimentiranje, druge za teološke probleme, treće za ekumensko zbližavanje, četvrte za strukturalne promjene ili staleška pitanja (svećenici, redovnici, studenti). Ipak ih se veći broj angažira i u socijalno-političkoj akciji (social gospel, kršćani za socijalizam, objecteurs de conscience, politička teologija, politisches Nachtgebet, Kritischer Katholizismus). Često u njima društveni problemi imaju prevagu nad vjerskim, te se gube u pukom politiziranju.

U svom odnosu prema Crkvi pojedine osporavateljske skupine su za usko jedinstvo s matičnom Crkvom. One žele svakako ostati u krilu Crkve i djelovati unutar njezinih okvira (njih je sociolog J. Wach nazvao »protest within«).¹⁴ Druge pak se nalaze na samom rubu Crkve, već s jednom ili s obje noge izvan nje (»protestation without«). Obično počnu s prenelaženim ekumenizmom, nastave oštrom kritikom hijerarhije, a završe prekidom s mjesnim župnikom i biskupom ili uopće s »institucionalnom« Crkvom. Događaju se i paradoxalne stvari: kontestatori koji najviše naglašuju svoju crkvenost stupaju u otvoreni sukob s njome. To su tzv. konzervativci ili tradicionalisti: Una Voce, Das Zeichen Mariens, Itinéraires, Kein anderes Evangelium, Ecône itd.¹⁵

¹⁴ Navedeno prema J. Jukić, »Podzemna religija« (*Religija u modernom industrijskom društvu*, izd. CuS, Split 1973, str. 320).

¹⁵ Tradicionalisti se npr. ponose riječima abbé G. de Nantesa: »Il faut vomir Vaticanum II« (*Lebendige Seelsorge*, br. 2, g. 1974, str. 122).

Po načinu djelovanja moramo razlikovati nasilne i nenasilne kontestatore. Doduše, nasilni kontestatori ne upotrebljavaju u svojoj borbi ni oružje ni grubu silu, ali ipak nisu skrupulozni u biranju sredstava. Oni sebe nazivaju »aktivnim« osporavateljima, za razliku od onih samo teoretskih, pasivnih i verbalnih oporbenjaka. Provale u crkve, ispadi za vrijeme službe Božje, okupacija katedrala, istjerivanje nepoćudnih vjernika i svećenika, cijepanje službenih oglasa, ometanje crkvenih zborova i slični pothvati ne mogu se ubrojiti u miroljubive postupke reforme.

Nenasilni kontestatori radije upotrebljavaju miroljubiva sredstva osporavanja: tisak, mass-media, šokiranje riječima i gestima, provokacija, apstinencija, pasivni otpor, eskapizam, evazivnost i pasivnost (Les Silencieux, šutljivci u Crkvi).

Sporno osporavanje

Kontestacija se nalazila u svojoj kulminaciji sedamdesetih godina našega stoljeća. Poslije toga stagnira, a u ovo posljednje vrijeme je u stalnom opadanju. Zašto? Najprije zato što je ta moda, kao i svaka druga moda, prošla (čak se ni u Kini više ne maše Maovim knjižicama), a onda i stoga što su se osporavatelji umorili. Spoznali su da su plodovi njihove bune i oporbe neznatni, da je kontestiranje zamoran posao, a dotle su i sami postali starijom generacijom. Naučili su, između ostalog, da su stare strukture pretvrd orah za njihove mlade zube.

Ima li, dakle, kontestacija pred sobom budućnost?

Sociolog Emilio Colagiovanni predviđa tri moguća završetka kontestacije: 1) nestat će, jer je plod spontanosti, kontestatori stare; 2) postat će rubni i neznatni fenomen, zbog neuspjeha i svojih pretjeranosti; 3) postat će dio sistema kao legalna opozicija.¹⁶ Ni jedna od spomenutih prognoza nije u korist osporavanja. Ako se stvari budu tako razvijale, bit će doista šteta. Kontestacija bi ipak mogla odigrati i pozitivnu ulogu u Crkvi i svijetu.

Da li je, dakle, kontestacija nešto pozitivno ili negativno? Je li korisna ili štetna za katoličku vjeru, odnosno Crkvu?

Odgovor nije jednostavan. I osporavanje je osporavano! Dok se jedni s njime oduševljavaju, drugi ga osuđuju, a većina gleda na nj skeptično. Vidjeli smo da ni među biskupima nema složnog stava upogled kontestacije, a još manje među svećenstvom i teolozima.

Zbog ilustracije ću spomenuti samo jedan primjer. Primjer, naime, suprotnog stava dvaju pripadnika istog reda (dominikanskog), u istom časopisu (*Concilium*, njemačko izdanje) i u istom broju (3, 1972). Zalažući se za reformu Crkve Stephan Pfürtner (sada već bivši dominikanac) govori o »patologiji Kat. crkve«, traži temeljne izmjene crkvenih struktura (»Strukturkritik ist theologisches Postulat«), ukidanje obaveznog celibata, »Entmythologisierung der Hierarchie« itd. — sve u revolucionarno-

¹⁶ *Città Nuova*, br. 3, g. 1972, str. 19.

-kontestatorskom duhu.¹⁷ Odmah za njim piše njegov subrat Yves Congar, sasvim smireno i razborito, o reformi institucija preko duhovne obnove vjernika.¹⁸ Kao da to pišu pripadnici dvaju različitih svjetova!

Kontestacija je prema tome d v o z n a č a n pojam.

Za jedne je izvor dobra, za druge samo zlo. To su, dakako, extremi, emocionalno obojeni i nepromišljeni sudovi. Od osporavanja Crkva može stvarno imati znatne koristi, ali može pretrpjeti i ozbiljne štete. Ne ulazeći u dublje moralno vrednovanje pojave osporavanja, već gledajući na stvar s praktično-pastoralnog stanovišta, kontestacija nije u sebi ni zlo ni dobro. Ili, točnije govoreći, ona je kao instrumentat obnove nešto dobro, ali njezina stvarna dobroća zavisi od ljudi koji je upotrebljavaju, cilja za koji je upotrebljavaju i načina kako je upotrebljavaju.

Poznati teolog Henri de Lubac upozorava na š t e t n o s t kontestacije ukoliko znači odbacivanje tradicije, rušenje prokušanih struktura, prezir crkvenog auktoriteta, javni i otvoreni neposluh, profanaciju bogoslužja i svetih mjesta, razbijanje crkvenog jedinstva, stvaranje zabune i nesigurnosti među vjernicima, zapuštanje pravovjernosti, destruktivni kritičizam, opći skepticizam i sl.¹⁹ Sociolog Emile Pin, koji nije ni najmanje sumnjiv zbog tradicionalizma, čudi se »pojmovnom siromaštvu« kontestatora i tvrdi: »Nije lako protumačiti kako se studenti, preko 20 godina stari, i kako se profesori, koji su većinom već prešli četrdesetu, mogu tako lakomisleno odavati sličnim intelektualnim bakanalijama.«²⁰

U svom predgovoru Truhlarovom »Katolicizmu« biskup V. Grmič pozna oba lica kontestacije, dobro i loše: »Kakor koli že, nemir in oporekanje sama po sebi nista nič slabega, temveč sta le znamenje in dokaz življenja v Cerkvi, pa čeprav je res, da more oporekanje zaiti tudi na stranpota in dobiti oblike, ki bi utegnile Cerkvi škodovati.«²¹ Kontestacija je, dakle poput Janusa, dvo-lična.

Sam Truhlar osporavanje ocjenjuje sasvim pozitivno: »Je nekaj dobrega, pozitivnega. Če je ne bi bilo, bi bila Cerkev kakor bolno telo, ki se na bolezen več ne odziva . . . In sicer je Duh ki h kontestaciji nuja — Duh, ki kristijane h konstetaciji veže — ki jim okove nadeva tam, kjer ih je najteže razkleniti: v vesti.«²² O. Zvonimir Šagi u kontestaciji vidi u prvom redu svjedočenje za istinu, pa zato izjavljuje: »Jasno da je kontestacija u tom smislu nešto pozitivno, i vrlo poželjno, nešto što treba poticati, a ne izbjegavati. No ipak postoje, kao i u svakoj stvari, mogućnosti zastranjenja . . .«²³ I zaključuje: »Usudio bih se, stoga, fenomen suvremene kontestacije ocijeniti kao nešto korisno i za Crkvu potrebno. To je znak, da se život počeo buditi.«

¹⁷ *Concilium* (njem.), br. 3, g. 1972, str. 163—171.

¹⁸ *Ib.* str. 171—177.

¹⁹ *Theology Digest*, br. 4, g. 1969, str. 315.

²⁰ *Concilium*, br. 10, g. 1971, str. 538.

²¹ Vl. Truhlar, nav. dj., str. 4.

²² *Ib.* str. 14.

²³ *Svesci*, br. 17—18, str. 74 i 75.

Biskup u Strasbourgu Léon-Arthur Elchinger misli da kontestacija može biti i karizmom, pa se pri tome poziva na sv. Franu Asiškog i sv. Katarinu Siensku.²⁴ Njemački teolog J. B. Metz drži da se »ovakva kritika u Crkvi načelno mora dopustiti.«²⁵ U svojoj knjizi *Theologie im Protest*, koja je prevedena na više jezika,²⁶ Bernhard Häring povezuje osporavanje i nadu.

Naravno, nađe se i ljudi koji su načelno za svaku pobunu, revoluciju i agresiju, kao što je to Englez Anthony Storr, ali se na njihova mišljenja ne ćemo osvrnati.²⁷

Što o kontestaciji misli crkveno učiteljstvo?

Kako je stvar novijeg datuma, nemamo o tome definitivnih ni »definiranih« sudova. Ipak je Pavao VI. često otvoreno govorio o tom pitanju, a još češće na nj aludirao. Papa je potpuno svjestan ambivalentnosti osporavanja. U njemu vidi mnoge pozitivne elemente, ali nije slijep ni za destruktivni vid crkvene oporbe. On dobro razlikuje pozitivno i negativno osporavanje. Stoga preporučuje umjerenost i razboritost u kontestiranju. Papine misli o kontestaciji sabrao je u jednu knjigu novinar *Osservatore-a Romano-a* Virgilio Levi.²⁸ U posljednje vrijeme je, čini se, Pavao VI. sve kritičniji prema osporavanju: »Ali jao, kontestacija je postala jedan oblik samoranjanja, koje je prečesto bez mudrosti i bez ljubavi.«²⁹ Evo papinih nedavnih riječi: »Nije na dobrom putu onaj koji pretpostavlja akciju misli, praxu nauci, voluntarizam mudrosti, tzv. teologiju oslobođenja teologiji objave.«³⁰

Hoćemo li dakle osuditi i baciti svaku kontestaciju?

Kad bi crkvene strukture bile zaista savršene, kad bi svi crkveni pastiri bili doista uzorni i svi naši međusobni odnosi na visini, onda nam kontestacija ne bi ni trebala, bila bi suvišna. Ideal bi bio da je uopće nema. No pošto stvarnost nije idealna, pošto i u Crkvi ima nedostataka svih vrsta, potrebno je da u njoj bude i kritike i osporavanja. To je potrebno za njezino vlastito dobro.

Dobro je da u Crkvi ne vlada grobna tišina. Osporavatelji joj davaju života i živosti, dovode u nju svježi zrak obnove. Svojom kritikom pomažu da se uklone nagomilani nedostaci. Kontestacija služi i kao ventil za nakupljeno nezadovoljstvo. Suprotstavljanje uči ljude misliti vlastitom glavom, teologizira laičke elite i produbljuje njihov crkveni angažman. Preko protimbe kontestatori zapravo izrazuju svoje povjerenje u Crkvu, od nje nešto očekuju i u nju polažu svoje nade. Da se od nje

²⁴ *Christ in der Gegenwart*, br. 28, g. 1969, str. 222.

²⁵ K. Rahner (Hg), *Die Antwort der Theologen*, Patmos, Düsseldorf 1969, str. 23.

²⁶ B. Häring, *Teologia nella protesta, Morcelliana*, Brescia 1973; *A theology of protest*, Farrar, New York 1970.

²⁷ A. Storr, *Lob der Agression*, Econ Verlag, Düsseldorf 1970.

²⁸ V. Levi, *Di fronte alla contestazione. Testi di Paolo VI*, Milano 1970.

²⁹ *Glas Koncila*, br. 19, g. 1973.

³⁰ *Osservatore Romano*, br. 98/75., od 28. apr. 1975.

ničemu ne nadaju, ne bi joj postavljali nikakve zahtjeve. Najgore će biti kad mladi prestanu kontestirati i prepuste se rezignaciji.

Dakako, ne možemo odobriti svako oponiranje i svaki protest. Est modus in rebus. Po mom mišljenju, bit će dobra samo ona kontestacija koja bude ispunjavala slijedeće uvjete:

- ako bude pokretana samo plemenitim motivima i ciljevima: veća vjernost Kristu, dobro vjere i Crkve;
- ako bude umjerena i primjerena u načinu osporavanja, tako da nikada ne trpi vjera i jedinstvo naroda Božjega;
- ako se bude služila poštenim sredstvima, nikada silom i metodom sablazni;
- ako nikada ne povrijedi kršćansku ljubav;
- ako ne ruši bitne (božanske) strukture Crkve. Lako je sebe proglasiti »karizmatikom«, pa rušiti sve oko sebe;
- ako poštuje hijerarhijski auktoritet u Crkvi (a ovaj treba da prizna pravo riječi i crkvenoj »bazi«);
- ako bude strpljiva dok stvari sazriju (mora se poštivati zakon organskog rasta u svakom tijelu) i ostane na tlu realnosti, bez utopizma;
- ako kontestatori počnu kontestirati najprije sami sebe.³¹ Samokritika je najbolja kritika. Vlastito obraćenje nam daje pravo da nastojimo i oko tuđega. Lijepo veli de Lubac: obnova Crkve dolazi ne od reformatora, već od svetaca.³²

Kad već hoćemo mesti, valja početi pred svojim vratima.

Kako smo rekli, kao što ni Crkva nije idealna, ne može ni kontestacija u njoj biti idealna. Često znade poprimiti destruktivne oblike i pravce. Stoga moramo biti strpljivi s braćom kontestatorima, ne uzeti tragično svaki njihov ispad i priznati im dobru volju (barem većini). Dotle treba i uvažiti njihove pozitivne zahtjeve, nastaviti nutarnjom i vanjskom obnovom Crkve, ispraviti svoje grijehe i propuste te svjedočiti (to je napokon prava kontestacija!) svojim kršćanskim životom.

Držimo trajno na pameti jednostavne, ali duboke, riječi pape Pavla: »Osporavanje se liječi ljubavlju!«³³

³¹ L. A. Elchinger: »Bevor ein Christ andere kontestiert, sollte er mit Selbstkontestation anfangen« (*Christ in der Gegenwart*, br. 29, g. 1969, str. 230).

³² »The most decisive renewals stem less from the plans of reformers than from the creations of saints« (*Theology Digest*, br. 4, g. 1969, str. 314).

³³ *Glas Koncila*, br. 19, g. 1973.